

UNIVERSITETET
I OSLO

UNIVERSITETETS
KULTURHISTORISKE
MUSEER

Postboks 6762 St. Olavs plass
0130 Oslo

Gårds/bruksnavn	
G.nr./b.nr. 32/1, 36/1, 37/1 og 38/2	
Kommune Åmot	Fylke Hedmark
Sogn	Prestegjeld
Eier/ bruker, adr. Jon Inge Dieseth, Deset, 2450 Rena Tollef Mykleby, Deset, 2450 Rena	
Gjelder: Rapport fra uttak av kullprøver for C14-datering – Regionfelt Østlandet, 17. august 2001.	
Flyfoto	Kartref. CU 077-5-2 og CU 077-5-3
Innber./ rapport/ reg. ved: Kathrine Stene	Dato 23. januar 2002

Målestokk 1:250 000

RAPPORT FRA UTTAK AV TREKULLPRØVER FOR C14-DATERING
17. AUGUST 2001
REGIONFELT ØSTLANDET
GRÅFJELLET, ÅMOT KOMMUNE, HEDMARK

C.52710 (Anr. 01/183)

I forbindelse med møte i Faglig referansegruppe – kulturminneprosjektet Regionfelt Østlandet, ble det den 17. august 2001 tatt ut fem trekullprøver for C14-datering, og dessuten ble det tatt ut en trekullprøve 20. august 2001.

1. Bakgrunn

7. og 8. juni 2001 foretok Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) ved Ole Risbøl, Forsvarets bygningstjeneste (FBT) ved Harald Singstad og Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) ved Karl Kallhovd, Jan Henning Larsen og Kathrine Stene, en felles befarings i Gråfjellet. Hedmark fylkeskommune ved Hilde Amundsen deltok på befaringsen den 8. juni 2001. Forskjellige typer kulturminner samt et utvalg av de kulturminnene som skulle undersøkes av UKM, Oldsaksamlingen, samme år (2001) ble befart. Flere jernframstillingsplasser av den såkalte 695-typen ble oppsøkt, og det viste seg at anleggene ikke var så standardiserte og ensartet som registrerings-rapportene gir uttrykk for.

De fleste jernframstillingsplassene som er registrert, er omtalt som 695-type. "Anleggene har en karakteristisk organisering med ovn og malmlager under tak i en såkalt bære, en laftet bygning med åpen langvegg mot kullageret utenfor bygningen. Tappeslaget deponeres i en haug parallelt med kortveggen i bygningen, nærmest ovnen. Karakteristisk for anleggene er slagghauger med tydelig avlang eller oval form." (Risbøl m.fl.2000: Kulturminner og kulturmiljø i gråfjellet. Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 1999, fase 1: 30)

At anleggene av 695-typen var mer varierte enn antatt ble observert med stor faglig interesse. Det ble derfor diskutert hva som kunne gjøres for å få en større klarhet i forholdene rundt jernframstillingen i Gråfjellet i jernalderen og middelalderen, før NIKU avslutter sitt registreringsarbeid og før planleggingen av det kommende utgravningsprosjektet til UKM, Oldsaksamlingen, starter opp. Å få et bedre innblikk i dette forholdet vil være til god hjelp i utarbeidelsen av konkrete problemstillinger for utgravningsprosjektet.

Representanter fra Hedmark fylkeskommune, NIKU og UKM kommet fram til at den enkleste måten å få mer informasjon om jernframstillingen i området, uten å foreta større inngrep i kulturminnene, var å ta ut trekullprøver til C14-dateringer. Det var enighet i at prøvene skulle tas ut i fellesskap.

2. Deltakere

FBT:	Harald Singstad
Hedmark fylkeskommune:	Hilde Amundsen
	Kjetil Skare
	Eirik Solheim
NIKU:	Ole Risbøl

UKM:

Birgitte Skar
Jostein Bergstøl
Karl Kallhovd
Jan Henning Larsen
Kathrine Stene

3. Metode

Prøvene ble tatt ut ved prøvestikking. Prøvestikkene var på ca 50cm x 50cm. Prøvestikkene ble dokumentert ved foto (dias) og tegnet inn på prinsippskisse av kulturminnene i plan. Etter at prøvene var tatt ut, ble jordmassene tilbakeført.

4. Kort beskrivelse av kulturminnene og prøvetakingen

Beskrivelsene av selve objektene er basert på informasjon fra "Kulturminner og kulturmiljø i Gråfjellet. Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 2000, fase 2" (Risbøl m.fl. 2001).

1. ID 1023825 (gnr./bnr. 38/2, ØK CU 077-5-2): **Jernframstillingsanlegg** av 695-typen.

Anlegget har en avlag slagghaug.

Slagghaugen: L: 9,5m B: 4,5m H: 0,8m

Trekullprøven ble tatt ut fra slagghaugens nordøstre del, ca 20cm ned fra overflata på haugen. To prøver ble tatt ut, der prøve 2 inneholdt mest trekull. Prøve 2 er vedartsbestemmelse og radiologisk datering (akselrator):

TUa – 3265

Furu

Kalibrert alder: AD 1160-1275

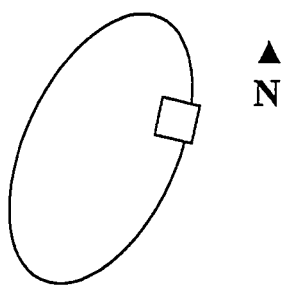

Fig. 1 Jernframstillingsanlegg ID 1023825
Prinsippskisse av slagghaug hvor kullprøven ble tatt ut.

2. ID 1023823 (gnr./bnr. 37/1, ØK: CU 077-5-2): **Kullgrop – rektangulær**. Den er gjennomskjært av veg i vestre del.

Trekullprøven ble tatt ut i overgangen mellom vollen og gropa i sør. Prøvestikket hadde en størrelse på ca 20cm (Ø-V) x 35 cm (N-S). Prøven ble tatt ut 8-20cm under dagens overflate. Prøven er vedartsbestemt og radiologisk datert:

T – 15468

Gran

Kalibrert alder: AD 1025-1225

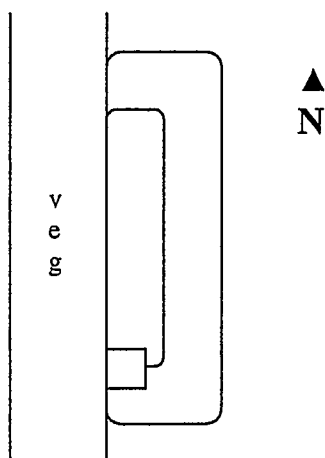

Fig 2 Kullgrop ID 1023823
Prinsippskisse av hvor kullprøven ble tatt ut.

3. ID 1023970 (gnr./bnr. 36/1, ØK CU 077-5-2): **Kullgrop – kvadratisk.**

Trekullprøven ble tatt ut i overgangen mellom vollen og gropa i sør, ca 15-25cm under dagens overflate. Prøven er vedartsbestemt og radiologisk datert:

T – 15471

Gran

Kalibrert datering: AD 1225-1295

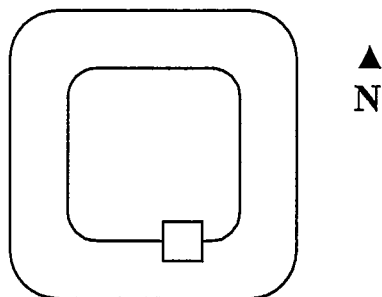

Fig. 3 Kullgrop ID 1023970
Prinsippskisse av hvor kullprøven ble tatt ut.

4. ID 1023969 (gnr./bnr. 36/1, ØK CU 077-5-2): **Jernframstillingsanlegg** av 695-typen.
Avlang slagghaug: L: 6,5m B: 3,6m H: 0,7m

Trekullprøven ble tatt ut fra slagghaugens nordøstre del. Prøvesticket hadde en størrelse på ca 30cm (Ø-V) x 45cm (N-S). Prøven er treartsbestemt og radiologisk datert:

T – 15470

Furu

Kalibrert datering: AD 1015-1185

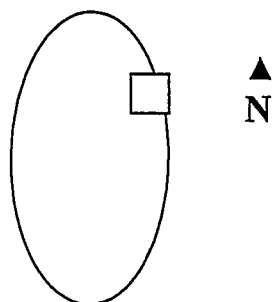

Fig. 4 Jernframstillingsanlegg ID 1023969
Prinsippskisse av slagghaug hvor kullprøven ble tatt ut.

5. ID 1023886 (gnr./bnr. 36/1, ØK CU 077-5-3): **Jernframstillingsanlegg** av 300-typen.
Sirkulær slagghaug: D: 5,0m H: 0,4m

Trekullprøven ble tatt ut fra slagghaugens østre del, ca 30cm under dagens overflate. Prøvestikket hadde en størrelse på ca 30cm x 40cm. Prøven er vedartsbestemt og radiologisk datert:

T – 15469   Gran   Kalibrert alder: AD1040-1225

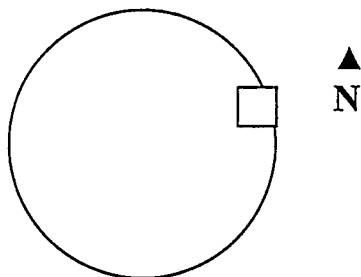

Fig. 5 Jernframstillingsanlegg ID 1023886
Prinsippskisse av slagghaug hvor
kullprøven ble tatt ut.

6. ID 20181 (gnr./bnr. 32/1): **Kullgrop – rektangulær.**

Prøven ble tatt ut i overgangen mellom vollen og gropa i sør, ca 40cm under torva i et homogent kullag over steril undergrunn. Prøven er vedartsbestemt og radiologisk datert:

T – 15467   Furu   Kalibrert datering: AD 890-1025

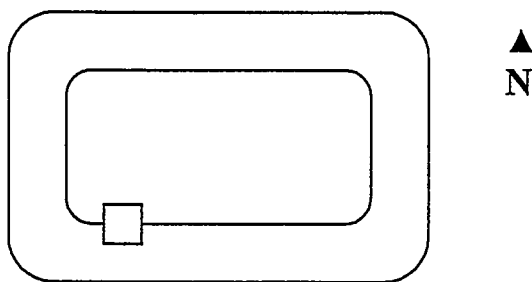

Fig. 6 Kullgrop ID 20181
Prinsippskisse av hvor kullprøven
ble tatt ut.

5. Oppsummering/konklusjon

Det ble tatt ut trekullprøver fra to forskjellige typer jernframstillingsanlegg, såkalt 300- og 695-typen, og fra kvadratisk og rektangulære kullgroper. Dateringene ligger innenfor tidsrommet AD 890-1295. Ut fra tidligere undersøkelser i Åmot (Rødsmoen) var dette et forventet resultat. Ingen av dateringsresultatene avviker fra det som tidligere er kjent i området.

6. Trekullprøvene

Alle prøvene har C.52710 a (A-nr. 01/183).

Prøvene ble vasket og tørket i romtemperatur før de ble vedartsbestemt av Helge I. Høeg. Prøvene ble deretter sendt til NTNU for radiologisk datering.

1. ID 1023825/prøve 2 – 1,4 g (Prøve 1 – 0,1 g, ikke sendt til NTNU)
2. ID 1023823 – 14,2g
3. ID 1023970 – 4,0 g
4. ID 1023969 – 5,3 g
5. ID 1023886 – 10,2 g
6. ID 20181 – 8,7 g

7. Slagg

Det ble plukket ut og tatt vare på slaggbiter fra prøvene som ble tatt på jernframstillingsanleggene. Alle prøvene har C.52710 b:

ID 1023825/prøve 2 – 45 g
ID 1023825/prøve 1 – 22 g
ID 1023969 – 14 g
ID 1023886 – 33 g

8. Fotoliste – dias.

Negativnr. 25 582 - UKMs fotoarkiv

Dato	Fotonr.	Motiv	Sett mot	Sign.
17.08.01	1	Slagghaug tilhørende jernvinneanlegg ID 1023825	N	KST
17.08.01	2	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023825	V	KST
17.08.01	3	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023825	V	KST
17.08.01	4	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023825	V	KST
17.08.01	5	Myrmal i vegskjering like N for jernvinneanlegg ID 1023825	Ø	KST
17.08.01	6	Myrmal i vegskjering like N for jernvinneanlegg ID 1023825	Ø	KST
17.08.01	7	Kullgrop ID 1023823	Ø	KST
17.08.01	8	Prøvestikk i kullgrop ID 1023823	Ø	KST
17.08.01	9	Deset Østseter		KST
17.08.01	10	Prøvestikk i kullgrop ID 1023970	S	KST
17.08.01	11	Kullgrop ID 1023970	S	KST
17.08.01	12	Hilde Amundsen, Hfk; Karl Kallhovd, UKM, Eirik Solheim, Hfk og Ole Risbøl, NIKU, med hodene "i" prøvestikk i slagghaug tilhørende jernvinneanlegg ID 1023969; Harald Singstad, FBT, og Jan Henning Larsen, UKM	N	KST
17.08.01	13	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023969	V	KST
17.08.01	14	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023969	V	KST
17.08.01	15	Oversiktsbilde av jernvinneanlegg ID 1023969 og kullgrop ID 1023970 (i bakgrunnen)	S	KST
17.08.01	16	Prøvestikk i slagghaug tilhørende jernvinneanlegg ID 1023886	NØ	KST
17.08.01	17	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023886	V	KST
17.08.01	18	Prøvestikk i slagghaug/jernvinneanlegg ID 1023886	V	KST

Høeg - Pollen, 876 842 262,
Helge Irgens Høeg,
Gloppeåsen 10,
3261 LARVIK

Larvik, 21/9-01.

Til Kathrine Stene.

Analyse av 6 kullprøver fra Gråfjellet, Gnr. 32/1, 36/1, 37/1 og 38/2, Åmot kommune, Hedmark, tiltakskode 759004, A.nr. 01/183.

1. Kullgrop RØ 01/2/181, Gnr. 32/1.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Pinus (furu).

2. Jernvinneanlegg Idnr. 1023969, Gnr. 36/1.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Pinus (furu).

3. Jernvinneanlegg Idnr. 1023886, Gnr. 36/1.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Picea (gran).

4. Kullgrop Idnr. 1023970, Gnr. 36/1.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Picea (gran).

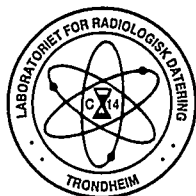
5. Kullgrop Idnr. 1023823, Gnr. 37/1.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Picea (gran).

6. Jernvinneanlegg Idnr. 1023825, Gnr. 38/2.

Det ble bestemt 40 biter. Av disse var 2 Picea (gran) og 38 Pinus (furu)/ubestemt bartre.

Helge Irgens Høeg,

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: UNIT/NTH - Fakultet for fysikk og matematikk
Sem Sælandsv. 5, 7034 Trondheim. Telefon 73 59 33 10. Telefax 73 59 33 83.

DATERINGSRAPPORT

Oppdragsgiver: Stene, Kathrine
UKM/Oldsaksamlingen
Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

DF-3439

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	^{14}C alder før nåtid	Kalibrert alder	$\delta^{13}\text{C}$ ‰
T-15467	RØ 01/2/181, Gråfjell Åmot, Hedmark	Trekull Furu	3.5 g	1070 ± 75	AD890-1025	-26.1*
T-15468	ID 1023823, Gråfjell Åmot, Hedmark	Trekull Gran	5.6 g	910 ± 75	AD1025-1225	-26.1*
T-15469	ID 1023886, Gråfjell Åmot, Hedmark	Trekull Gran	5.0 g	890 ± 65	AD1040-1225	-26.1*
T-15470	ID 1023969, Gråfjell Åmot, Hedmark	Trekull Furu	3.6 g	955 ± 75	AD1015-1185	-26.1*
T-15471	ID 1023970, Gråfjell Åmot, Hedmark	Trekull Gran	2.6 g	765 ± 60	AD1225-1295	-26.1*

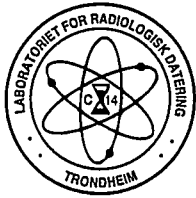
Dato: 02 NOV 2001

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Fred H. Skogseth

Steinar Gulliksen

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: UNIT/NTH - Fakultet for fysikk og matematikk
Sem Sælandsv. 5, 7034 Trondheim. Telefon 73 59 33 10. Telefax 73 59 33 83.

DATERINGSRAPPORT

Oppdragsgiver: Stene, Kathrine
UKM/Oldsaksamlingen
Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

DF-3439

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	¹⁴ C alder før nåtid	Kalibrert alder	δ ¹³ C ‰
TUa-3265	ID 1023825, Gråfjell Åmot, Hedmark	Trekull Gran		845 ± 65	AD1160-1275	-26.1*

Dato: 11 JAN 2002

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Sølvi Stene
Sølvi Stene

Steinar Gulliksen
Steinar Gulliksen